

ДОХОДИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У КОНТЕКСТІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Обґрунтовано роль бюджетної децентралізації у контексті формування доходів місцевих бюджетів України. Встановлено, що перший рік впровадження бюджетної децентралізації позитивно позначився на обсягах формування доходів місцевих бюджетів, що створило підвалини для повної фінансової самостійності останніх.

Вивчено вплив макрочинників, які пригальмовують здобутки бюджетної децентралізації в Україні. До домінуючих віднесено найнижчі показники ВВП, високий рівень інфляції, падіння доходів населення, зниження обсягу прямих іноземних інвестицій, нарощування зовнішніх зобов'язань, корупційна складова, а також економічна та військова агресія з боку Російської Федерації.

Встановлено, що завдяки новаціям у Податковому кодексі в частині зміни переліку місцевих податків і зборів та підходів до їх адміністрування бюджетна децентралізація в перший рік реалізації значно посилила фінансову спроможність місцевих бюджетів.

Визначено, що бюджетна децентралізація уможливила розширення повноважень місцевих органів влади, вплинувши на дохідну базу місцевих бюджетів, забезпечила не тільки самостійність у фінансовій площині, а й створила умови для подальшого розвитку адміністративно-територіальних одиниць крізь призму запровадження стимулів для зростання соціально-економічних індикаторів і забезпечення добробуту територіальних громад.

Видокремлено напрями подальшого нарощування доходів місцевих бюджетів шляхом запровадження прозорих кроків у контексті бюджетної децентралізації, фіскальної лібералізації та трансфертної політики.

Ключові слова: *місцеві бюджети, доходи місцевих бюджетів, видатки місцевих бюджетів, податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, міжбюджетні трансферти.*

JEL: H 72; R 51; R 58

Постановка проблеми. В умовах декларування бюджетної децентралізації, спрямованої на забезпечення фінансової незалежності органів місцевого самоврядування, дедалі більшої дискусійності набувають питання щодо можливостей її повномасштабної імплементації, оцінки наслідків першого року запровадження і візій подальшої реалізації з метою нарощування доходів місцевих бюджетів як основи фінансової самодостатності регіонів. Саме бюджетна децентралізація уможливила розширення повноважень місцевих органів влади, вплинувши на дохідну базу місцевих бюджетів, забезпечила не тільки самостійність у фінансовій площині, а й створила умови для подальшого розвитку адміністративно-територіальних одиниць

через призму запровадження стимулів для зростання соціально-економічних індикаторів і забезпечення добробуту територіальних громад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика бюджетної децентралізації в контексті виконання місцевих бюджетів за доходами, оптимізація фінансової бази органів місцевого самоврядування перебувають у центрі досліджень вітчизняних представників фінансової науки: В. Дем'янишина [1; 2], О. Кириленко [2; 3; 4], Д. Ковалевич [5], З. Лободіної [6], І. Луїної [3], Б. Малиняка [7], Я. Руденка [8] та ін. Проте слід зауважити, що науковий доробок зазначених науковців та проблематика, висвітлена у їхніх працях, хоча й мають масштабний характер, проте потребують подальшого дослідження, враховуючи сучасні вітчизняні реалії.

Постановка мети і завдань. Метою статті є узагальнення особливостей бюджетної децентралізації в Україні, її наслідків у контексті впливу на доходи місцевих бюджетів та визначення перспектив подальшого її здійснення, зважаючи на перепони в частині зміни пріоритетів у реформуванні місцевого самоврядування.

Виклад основного матеріалу. Оцінка відповідності бюджетної децентралізації умовам сьогодення лежить у площині аналізу тенденцій формування та виконання місцевих бюджетів за доходами в Україні у 2015 р., оскільки цей рік характеризується запровадженням даної реформи і дозволяє встановити перші здобутки та проблеми у набутті повної незалежності органами місцевого самоврядування. Порівняння показників виконання дохідної частини місцевих бюджетів у 2015 р. із показниками 2014 р. унаочнить позитивні аспекти децентралізації, а виокремлення тенденцій на прикладі бюджету м. Тернополя дасть змогу охарактеризувати дієвість реформи в частині дослідження рівня економічного розвитку території через призму забезпеченості добробуту територіальної громади. На нашу думку, проведення бюджетної децентралізації має неабияк сприяти нарощуванню доходів місцевих бюджетів, оскільки це основний лейтмотив даної реформи.

В контексті дослідження варто наголосити, що перший рік децентралізації в частині формування доходів місцевих бюджетів характеризується передачею із державного бюджету місцевим бюджетам 10% податку на прибуток підприємств; 100% державного мита; 100% плати за надання адміністративних послуг; 80% екологічного податку; з нових платежів – акцизного податку – 5%, 25% плати за надра; податку на майно (комерційна нерухомість, легкові автомобілі з об'ємом двигуна понад 3 тис. куб. см); єдиного податку; податку на прибуток комунальних підприємств, місцевих зборів та інших податків, що посилює фінансову самостійність органів місцевого самоврядування.

Відповідно, проаналізуємо дієвість бюджетної децентралізації шляхом порівняння показників виконання доходів місцевих бюджетів у 2014–2015 рр. (рис. 1).

Так, до загального та спеціального фондів місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) за 2014 р. надійшло 101,1 млрд. грн. Відповідно виконання місцевих бюджетів у частині затверджених показників місцевими радами становить 90,9%. Натомість у 2015 р. без урахування міжбюджетних трансфертів до місцевих бюджетів надійшло 99,8 млрд. грн. із показником виконання річного плану доходів, затвердженого місцевими радами, у 108,1% (перевиконання у 8,1% порівняно із даними попереднього року). Отже, децентралізація на першому році запровадження демонструє видимі результати, які полягають у нарощуванні дохідної бази місцевих бюджетів та перевиконанні запланованих показників.

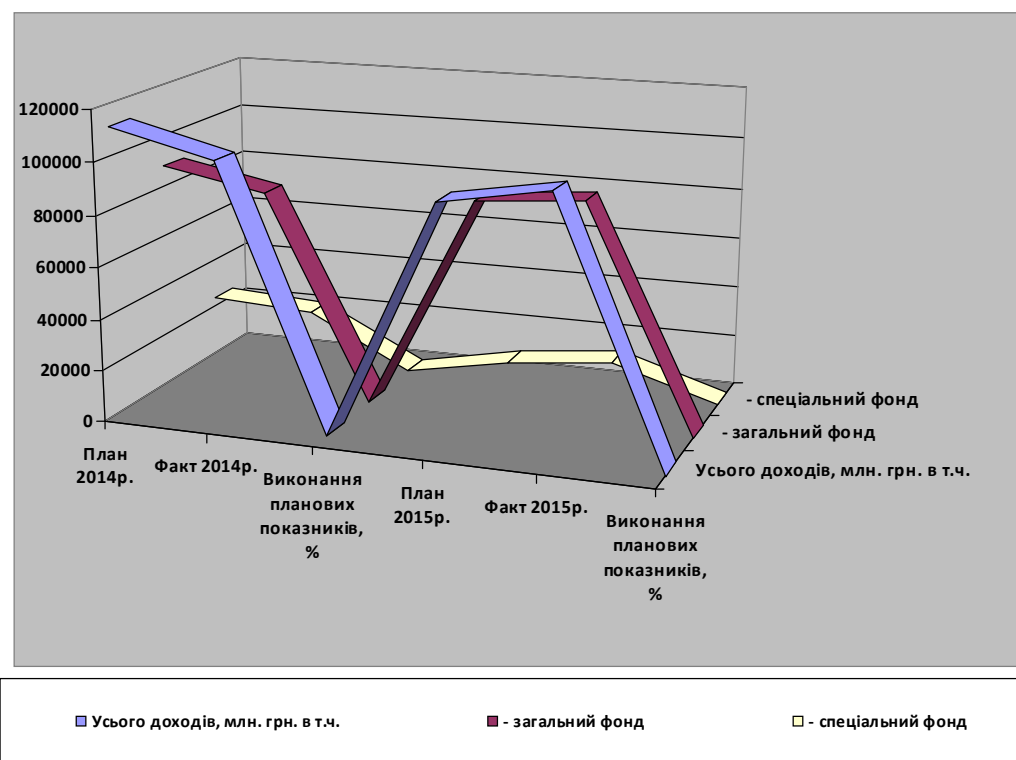

Рис. 1. Динаміка надходжень доходів місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) у 2014–2015 рр. [9]

У розрізі доходів місцевих бюджетів податкові надходження превалюють – темп приросту фактичних надходжень податку на доходи фізичних осіб у 2015 р. до 2014 р. становив 123,1%, плати за землю – 130,3%. Загалом обсяг надходжень податку на доходи фізичних осіб за 2015 р. складає 53625,8 млн. грн., рівень виконання річного показника, затвердженого місцевими радами становить 113,7%, а надходжень плати за землю – 14 466,6 млн. грн. з рівнем виконання у 112,2%. Це зумовлено змінами щодо розподілу ПДФО між місцевими і державним бюджетами, а також змінами у процедурі адміністрування плати за землю. Надходження податку на нерухоме майно на 2015 р. затверджені місцевими радами в обсязі 530,0 млн. грн., проте фактичні показники за 2015 р. становлять 736,9 млн. грн., відповідно також спостерігається перевиконання планових показників. На наш погляд, ця сума не остаточна, оскільки реєстр усього наявного нерухомого майна потребує уточнення й уніфікації в єдину національну базу. За станом на 01.01.2016 р. фактичні надходження акцизного податку становлять 7670,1 млн. грн. [10]. Натомість неподаткові надходження та доходи від операцій з капіталом у 2015 р. демонструють незначне нарощування в частині власних надходжень бюджетних установ та доходів від реалізації комунального майна відповідно, що об’єктивно спричинено відчуженням у попередні періоди значної кількості об’єктів комунальної власності. Сума міжбюджетних трансфертів збільшується із 130600,7 млн. грн. у 2014 р. до 174195,7 млн. грн. у 2015 р. (темп приросту 133%) [10], що беззаперечно негативно характеризує стан бюджетно-фінансової

децентралізації через призму подальшого зростання міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів, незважаючи на їх повне переформатування.

Отже, бюджетна децентралізація, враховуючи наведені показники, демонструє чітку тенденцію до нарощування фінансової бази місцевих бюджетів і створює передумови для розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Однак, на наше переконання, результати бюджетної децентралізації могли б бути вагомішими, проте низка макрочинників пригальмовує її позитивні здобутки. Зокрема, суттєвий вплив на процес децентралізації здійснює динаміка основного макроекономічного індикатора – ВВП (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка обсягів ВВП (номінального) загалом та на особу населення в Україні впродовж 2012–2015 рр.

Показники	2012 р.	2013 р.	Відхилення		2014 р.	Відхилення		2015 р.	Відхилення	
			(+, -)	(%)		(+, -)	(%)		(+, -)	(%)
1 ВВП, (номінальний), млн. грн.	1408889	1454931	+46042	+3.3	1566728	+111797	+7.7	1979458	+412730	+26.3
2 ВВП, (номінальний), млн. дол. США	175781	183310	+7529	+4.3	131805	-51505	-28.1	82477	-49328	-37.4
3 ВВП на душу населення, (номінальний), грн.	30912,5	31988,7	+1076.2	+3.5	35834,0	+3845.3	+12	46210,2	+10376.1	+29
4 ВВП на душу населення, (номінальний), дол. США	3856,8	4030,3	+173.5	+4,5	3014,6	-1015,7	-25,2	1925	-1090	-36,1

Примітка. Наведено за [9].

Дані табл. 1 переконливо засвідчують падіння ВВП особливо у 2014 р., за результатами якого спостерігаються найнижчі показники, що зумовлено військовою та економічною агресією з боку Російської Федерації, зниженням вітчизняного експорту та падінням світових цін на ключові експортні позиції, згортанням фінансово-господарської діяльності підприємств реального сектору економіки, кризою у банківській сфері. 2015 р. характеризується аналогічною тенденцією щодо зниження ВВП – порівняно із 2014 р. падіння становить 10%, що є доволі оптимістичним показником, зважаючи на вітчизняні реалії.

Наступними домінуючими чинниками, що впливають на процес децентралізації, є інфляція, залучення прямих іноземних інвестицій і здійснення зовнішніх державних запозичень (табл. 2).

Індекс інфляції, який характеризує зміну загального рівня цін на товари і послуги для домогосподарств, ілюструє чітку тенденцію до зростання у 2014 р. на 24% та 2015 р. майже на 43% порівняно із 2013 р., що є вкрай негативним аспектом щодо забезпечення добробуту населення на тлі збереження мінімального рівня заробітної плати – за станом на 01.01.2016 р. – 1378 грн., на 01.05.2016 р. – 1450 грн., зменшення соціальних виплат та багатоступеневе підвищення тарифів на житлово-комунальні послуги.

Динаміка обсягів прямих іноземних інвестицій, зовнішнього державного боргу та індексу інфляції в Україні впродовж 2012–2015 рр.

Показники		2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
1	Індекс інфляції, %	99,8	100,5	124,9	143,3
2	Обсяг прямих іноземних інвестицій, млн. дол. США	54462	57056	45916	51196
3	Зовнішній державний борг, млн. дол. США	37536,0	38792,2	46480,9	43428,2

Примітка. Наведено за [9].

Падіння обсягів прямих іноземних інвестицій спостерігалось у 2014 р. на 11,2 млрд. дол. США, що зумовлено впливом іноземного капіталу та зміною його вартості в результаті валютних коливань. Проте у 2015 р. ситуація частково стабілізувалася і відбулося незначне зростання – у 1,1 разу порівняно з 2014 р., хоча про відновлення іноземного інвестування така тенденція ще не свідчить. Саме прямі іноземні інвестиції посилюють міжнародну інвестиційну позицію України і запобігають нарощуванню державного боргу, однак реалії щодо боргових зобов'язань держави загалом невтішні.

Зростання зовнішнього державного боргу в частині залучення коштів у вигляді кредитів іноземних банків та міжнародних фінансових організацій, а також розміщення на міжнародних ринках державних цінних паперів, у 1,2 разу в 2014 р. порівняно із 2013 р. дестабілізувало національну економіку і створило велику “боргову яму”, що негативно позначилося на макростабільності та призвело до глибоких структурних деформацій й асиметрій у соціальному-економічному житті держави.

Рівень заробітної плати є також індикатором економічних реформ, а отже і децентралізації. Проте Україна за рівнем мінімальної заробітної плати демонструє вкрай низькі показники. Так, у грудні 2015 р. в еквіваленті євро вона становила 57 євро на місяць, а вже в січні 2016 р., за рахунок девальвації гривні, скоротилася до 52 євро [9]. Варто наголосити, що у кінці 2015 р. показник мінімальної зарплати в Україні в перерахунку на євро перебував на рівні 2000 року. Реальна заробітна плата в Україні в 2015 р. в порівнянні з 2014 р. скоротилася на 9,9% [10]. Незважаючи на збільшення розміру заробітних плат, купівельна спроможність населення все одно знижується внаслідок інфляції та девальвації національної грошової одиниці.

Проте, незважаючи на домінуючий вплив вищезазначених чинників, зокрема зниження обсягів ВВП, нарощування боргових зобов'язань, особливо зовнішніх, перманентне зростання індексу інфляції, нестабільність національної грошової одиниці, закриття підприємств реального сектору економіки, зубожіння населення, політичну кризу, військові дії та геополітичний конфлікт із Російською Федерацією, підсумки першого року імплементації бюджетної децентралізації показали, що майже усі місцеві бюджети отримали значне збільшення доходної бази порівняно із запланованими показниками, що створило передумови для розвитку адміністративно-територіальних одиниць та забезпечення добробуту територіальних громад.

Зазначимо, що на 2016 р. доходи місцевих бюджетів заплановані у розмірі 147,4 млрд. грн., що у порівнянні з 2015 р. передбачає зростання на 47,6%. Таке нарощування можливе завдяки збільшенню податкових надходжень шляхом підвищення ставок та розширення бази оподаткування в частині єдиного податку та ПДФО, оптимізації міжбюджетних трансфертів через перенесення із спеціального до загального фонду

державного бюджету фінансування субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад – 1 млрд. грн. та Державного фонду регіонального розвитку, обсяг якого визначено у сумі 3 млрд. грн., економії на сплаті ЄСВ при виплаті заробітних плат працівникам бюджетної сфери через скасування відрахувань 3,6% ЄСВ для працівників та 6,1% для посадових осіб місцевого самоврядування і державних службовців.

Нарощування показників доходів місцевих бюджетів в Україні у 2015 р. дозволяє констатувати значне розширення фінансових можливостей органів місцевого самоврядування, що робить можливим виконання соціально-економічних завдань і дає змогу закласти підвалини фінансової самодостатності територіальним громадам.

Враховуючи такі позитивні перспективи, проаналізуємо тенденції виконання доходів бюджету м. Тернополя, яке в рейтингу економічного розвитку регіонів України є фінансово самодостатнім, зважаючи на темпи зростання доходів, і водночас є регіоном із низьким рівнем соціально-економічного розвитку, та визначимо причини і наслідки цих невідповідностей. В контексті вищезазначеного розглянемо особливості формування та виконання дохідної частини бюджету м. Тернополя за 2014–2015 рр. (рис. 2, 3).

Дані рис. 2 і 3 унаочнюють зростання доходів бюджету м. Тернополя за загальним і спеціальним фондами впродовж 2014–2015 рр. Так, сформований обсяг доходів бюджету м. Тернополя (з урахуванням міжбюджетних трансфертів) за 2015 р. становить 1301,2 млн. грн., що на 50,6%, або на 437,1 млн. грн. більше за відповідний показник минулого року. Така тенденція чітко ілюструє позитивні аспекти децентралізації уже в перший рік її проведення, незважаючи на економічну нестабільність на тлі політичних розбіжностей загалом у країні та найнижчі показники розвитку даної адміністративно-територіальної одиниці.

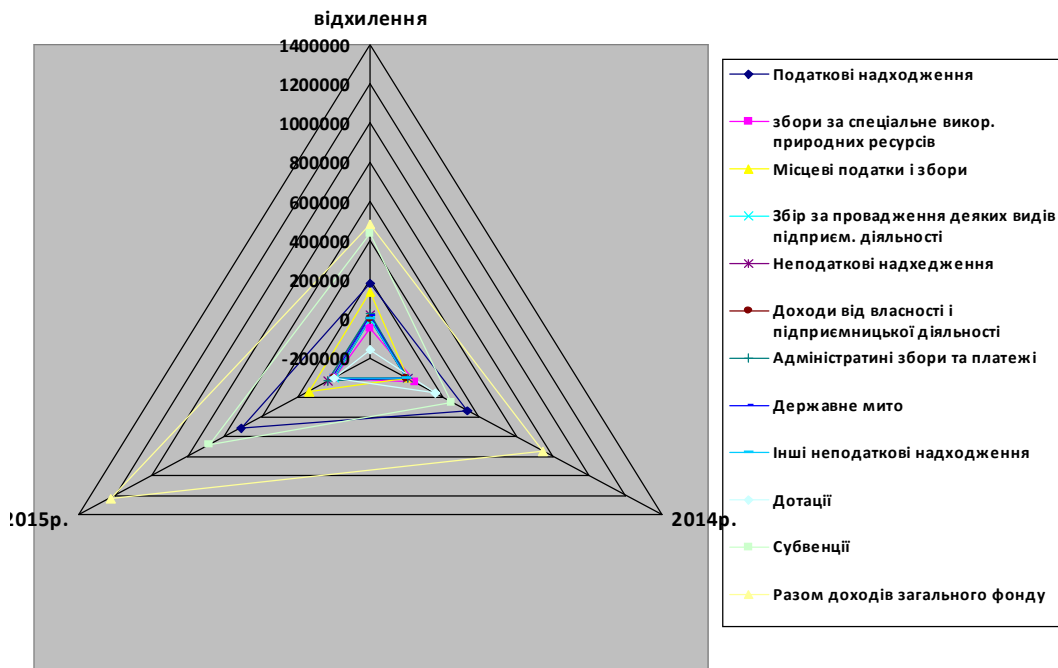

Рис. 2. Динаміка виконання бюджету м. Тернополя за доходами загального фонду у 2014–2015 рр. (тис. грн.) [11]

Варто наголосити, що таке зростання стало можливим завдяки новаціям Податкового кодексу в частині зміни переліку місцевих податків і зборів та підходів до їх адміністрування, зокрема: розширено базу оподаткування податком на нерухоме майно шляхом включення об'єктів нежитлової нерухомості; запроваджено транспортний податок (з автомобілів до 5 років і об'ємом циліндрів двигуна понад 3000 куб см); встановлено акцизний податок з реалізації через роздрібну торговельну мережу алкогольних напоїв, тютюнових виробів та палива за ставкою від 2% до 5% від їх вартості, включаючи ПДВ; передано у повному обсязі з державного бюджету до місцевих бюджетів плату за надання адміністративних послуг та державного мита; збільшено частку зарахування до місцевих бюджетів екологічного податку з 35% до 80%; закріплено за місцевими бюджетами значну частину надходжень ПДФО; переведено надходження єдиного податку зі спеціального до загального фонду місцевих бюджетів.

Розглянемо особливості формування доходів бюджету м. Тернополя за кожним із фондів. Відповідно, за загальним фондом у 2015 р. спостерігається перевиконання бюджету м. Тернополя на 64,5% порівняно із показниками 2014 р., проте за спеціальним фондом є невиконання у розмірі 44318 тис. грн. (37,8%).

Нарощування за загальним фондом бюджету м. Тернополя відбувається через зміну законодавства щодо зарахування податкових надходжень – збільшення обсягу зосередження у місцевому бюджеті податку на доходи фізичних осіб у 1,1 разу у 2015 р. порівняно з 2014 р., надходження акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі підакцизними товарами у сумі 75889,5 тис. грн. – нарощування обсягу місцевих податків і зборів у частині розширення бази оподаткування податком на нерухоме майно – надходження у сумі 68557,6 тис. грн., зарахування єдиного податку до загального фонду місцевих бюджетів – 71808 тис. грн.; щодо неподаткових надходжень – це надходження у повному обсязі до місцевих бюджетів плати за надання адміністративних послуг, що спричинило її зростання у 5,1 разу у 2015 р. порівняно з 2014 р., та державного мита – зростання у 42,2 разу за аналогічний період, що є позитивним чинником у частині нарощування дохідної бази бюджету м. Тернополя. Натомість доходи від власності та підприємницької діяльності демонструють тенденцію до зменшення у 3 рази, що є об'єктивним індикатором вітчизняних економічних реалій, які призводять до закриття низки суб'єктів господарювання та припинення їх діяльності. Внаслідок такої ситуації бюджет м. Тернополя недоотримує кошти за даним дохідним джерелом, що в цілому призводить до ускладнення фінансування передбачених бюджетних видатків. Варто також сказати про повну зміну трансфертної політики у 2015 р., що не могло вплинути на структуру дохідної частини місцевих бюджетів загалом і бюджету м. Тернополя зокрема. Проте скасування дотації вирівнювання і запровадження базової дотації (трансферт із державного бюджету до місцевих бюджетів) та реверсної дотації (із місцевих бюджетів до державного бюджету) з метою горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій, а також запровадження нових видів субвенцій – освітньої, медичної, на підготовку робітничих кадрів (обсяг яких затверджується у державному бюджеті окремо для кожного місцевого бюджету) не спричинило значної втрати фінансових ресурсів органами місцевого самоврядування – зменшення становило 155303,4 тис. грн.

Відповідно, можна констатувати перевиконання запланованих показників доходів загального фонду бюджету м. Тернополя, а це переконливо свідчить про позитивні результати бюджетної децентралізації в контексті набуття органами місцевого

самоврядування фінансової самостійності, що створює можливості для додаткового розвитку м. Тернополя та забезпечення добробуту територіальної громади.

Щодо виконання бюджету м. Тернополя за спеціальним фондом після першого року запровадження децентралізації, то нами виокремлено такі тенденції:

1) зниження доходів спеціального фонду міського бюджету і його невиконання у 2015 р. Це зумовлено передусім переведенням єдиного податку до загального фонду місцевих бюджетів, відміною збору за першу реєстрацію транспортних засобів, що суттєво впливає на податкові надходження – зменшення на 61346,5 тис. грн., а також неотримання субвенцій через зміни у законодавстві. Така ситуація негативно позначається на можливості виконання усіх зобов'язань, взятих місцевою владою Тернополя;

2) нарощування за спеціальним фондом бюджету м. Тернополя у 2015 р. Це ілюструють неподаткові надходження в частині власних надходжень бюджетних установ. Їхній обсяг має стійку тенденцію до нарощування – із 27111,2 тис. грн. у 2014 р. до 46285,5 тис. грн. у 2015 р. (у 1,7 разу). Також зростають доходи від операцій з капіталом у доходах бюджету м. Тернополя у 2,3 разу через збільшення реалізації майнових об'єктів комунальної форми власності та продажу землі несільсько-господарського призначення, що частково фінансово стабілізує спеціальний фонд бюджету м. Тернополя (рис. 3).

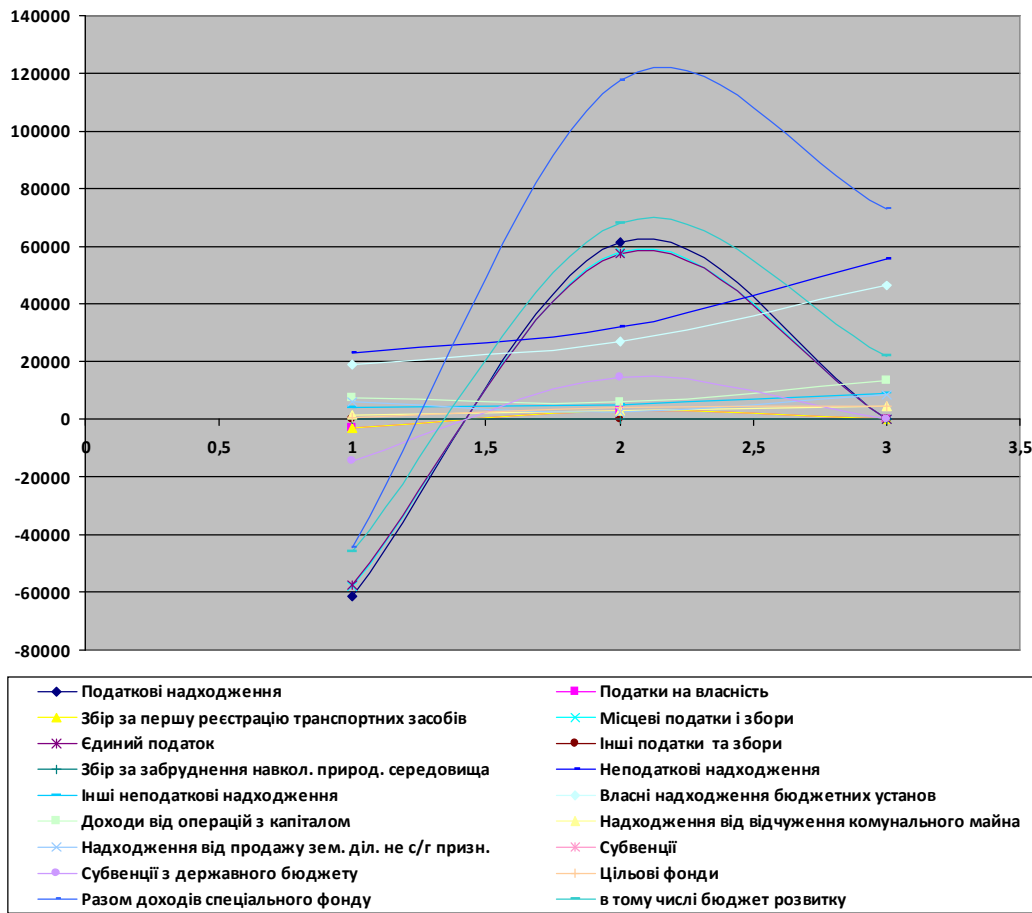

Рис. 3. Динаміка виконання бюджету м. Тернополя за доходами спеціального фонду у 2014–2015 рр. (тис. грн.) [11]

Проведений аналіз виконання бюджету м. Тернополя за доходами у перший рік бюджетної децентралізації дає підстави констатувати її ефективність через унаочнення зростання доходів бюджету м. Тернополя на 150,6% у 2015 р. порівняно із 2014 р., що є беззаперечним чинником на користь подальшого відокремлення від “центру” і набуття надалі фінансової самостійності, економічної свободи в усіх аспектах забезпечення місцевого розвитку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз доходів місцевих бюджетів після року запровадження децентралізації дає підставу визнати останню як прорив у місцевому самоврядуванні, оскільки місцеві бюджети наростили дохідну базу, оптимізували видаткову частину, що створило умови для набуття повної фінансової самостійності органами місцевого самоврядування та розвитку кожної територіальної громади і територіальної громади м. Тернополя зокрема.

На наше переконання, подальші кроки на шляху децентралізації не повинні знищити здобутки першого року її впровадження, що ілюструють Закон України “Про Державний бюджет України на 2016 рік”; “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо стабілізації фінансового стану держави та удосконалення окремих положень соціальної політики)”; “Про внесення змін до Бюджетного кодексу України (щодо узгодження норм Бюджетного кодексу зі змінами до галузевого та податкового законодавства”; “Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи”; “Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин”; “Про добровільне об’єднання територіальних громад”, а навпаки, закріпити ці досягнення і здійснювати реформування з метою нарощування доходів місцевих бюджетів і бюджету м. Тернополя зокрема, шляхом:

- зарахування у повному обсязі надходжень податку на доходи фізичних осіб до місцевих бюджетів;
- запровадження прозорих процедур щодо продажу та оренди земельних ділянок через відповідні аукціони з метою збільшення надходжень від податку на землю та забезпечення контролю за цим процесом з боку територіальної громади;
- посилення контролю за об’єктами нарахування податку на нерухоме майно;
- недопущення відміни певних субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам і перекладання фінансового тягаря на органи місцевого самоврядування, які не мають адекватних фінансових можливостей;
- лібералізація державного контролю за рухом коштів органів місцевого самоврядування, які знаходяться на рахунках у Держказначействі, в частині ліквідації норми щодо неможливості використання власних надходжень у разі невиконання доходів зведеного бюджету України;
- створення реальних фінансових стимулів щодо об’єднання територіальних громад з метою збільшення фінансової самодостатності регіонів.

Реальне втілення цих заходів дасть змогу розширити дохідну частину місцевих бюджетів, нейтралізувати негативні тенденції прийнятих законодавчих актів, не допустивши зведення досягнень першого року бюджетної децентралізації до вибіркових реформ з міркувань політичної доцільності.

Література

1. Дем’янишин В. Г. *Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України : моногр. / В. Г. Дем’янишин – Тернопіль : ТНЕУ, 2008. – 496 с.*

2. Розвиток бюджетного процесу в умовах економічних перетворень : моногр. / С. І. Юрій, В. Г. Дем'янишин, О. П. Кириленко [та ін.]; за ред. С. І. Юрія, В. Г. Дем'янишина. – К. : Кондор, 2012. – 376 с.
3. Диверсифікація доходів місцевих бюджетів : моногр. / І. О. Луніна, О. П. Кириленко А. В. Лучка [та ін.]; за ред. І. О. Луніної. – К. : НАН України; Ін-т екон. та прогнозування. – 2010. – 320 с.
4. Кириленко О. П. Дохідна база місцевих бюджетів в умовах реформування бюджетної та податкової системи / О. П. Кириленко // *Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах проведення системних реформ : матеріали наук. конф. проф.-викл. складу.* – Тернопіль : Вектор, 2011. – С. 6–10.
5. Ковалевич Д. А. Основні засади планування та виконання місцевих бюджетів / Д. А. Ковалевич, В. І. Рошило // *Економіка.* – 2013. – № 21. – С. 168–171.
6. Лободіна З. М. Вплив місцевих бюджетів на соціально-економічний розвиток територій в контексті проведення бюджетної реформи / З. М. Лободіна // *Інноваційна економіка.* – 2012. – № 9 (35). – С. 124–128.
7. Малиняк Б. Стан прозорості бюджетного процесу на місцевому рівні / Б. Малиняк // *Наука й економіка.* – 2010. – № 1. – С. 36–45.
8. Руденко Я. П. Місцеві бюджети як фінансова база місцевого самоврядування / Я. П. Руденко // *Економічні науки.* – 2013. – № 4. – С. 399–414.
9. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua>.
10. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua>.
11. Офіційний сайт Тернопільської міської ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.te.ua>.

References

1. Demyanyshyn V. G. *Theoretical conceptualization and practical implementation of budget Doctrine of Ukraine: Monograph.* – Ternopil: TNEU, 2008. – 496 p.
2. *Development of the budget process in terms of economic transformation: monograph* / S. I. Yuriy, V. G. Demyanyshyn, O. P. Kyrylenko, etc. ; [Ed. S.I. Yuriy, V.G. Demyanyshyn]. – K. : Publishing Condor. – 2012. – 376 p.
3. *Diversification of local budgets: monograph* / I.O. Lunina, O.P. Kyrylenko, A.V. Luchka [et al.]; / Ed. I.O. Lunina. – K., NAS of Ukraine; Institute of Economics and prognostication. – 2010. – 320 p.
4. O. P. Kyrylenko. *Revenue base of local budgets in terms of reforming the budget and tax systems* / O. P. Kyrylenko // *Methodological problems of financial theory and practice in terms of system reforms: materials science. Conf. prof.-off. composition.* – Ternopil, Vector, 2011. – P. 6–10.
5. Kovalevych D. A. *Basic principles of planning and execution of local budgets* / D. A. Kovalevych, V. I. Roshylo // *Economics.* – 2013. – № 21. – P. 168–171.
6. Lobodina Z. M. *The impact of local budgets for social and economic development of areas in the context of budget reform* / Z. M. Lobodina // *Innovative Economy.* – 2012. – № 9 (35). – P. 124–128.
7. Malynyak B. *State budget transparency at the local level* / B. Malynyak // *Science and economics.* – 2010. – № 1. – P. 36–45.

8. Rudenko Ya. P. *Local budgets as the financial base of local government / Ya. P. Rudenko // Economics. – 2013. – № 4. – P. 399–414.*
9. [Electronic resource]. – Access from <http://www.nbu.gov.ua>, the official website of the National Bank of Ukraine.
10. [Electronic resource]. – Access from <http://www.treasury.gov.ua>, the official website of the State Treasury Service of Ukraine.
11. [Electronic resource]. – Access from <http://www.rada.te.ua>, the official website of Ternopil City Council.

Редакція отримала матеріал 22 березня 2016 р.